

Zaytsev V.Ie., Babko K.S.
**EDUCATIONAL ELECTRONIC PLATFORMS AS A PEDAGOGICAL TOOL
OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

The article deals with the development trends and the influence of information technologies on the education, development and upbringing of children. It is spoken in detail about the main reasons for the weak mass introduction of information technology in the pedagogical process.

Much attention is given to step by step presentation of solutions to the problems of delayed technologization of Ukrainian education.

A mention should be made a lot of examples of various projects used in the education market.

The article is devoted to proving the effectiveness of an electronic and information portal in the work of teachers, pupils, parents and educational institutions.

It is specially noted that there is an educational portal that creates an educational space for a wide range of users in Ukraine.

It is known that the portal is suitable for using in various categories such as pre-school education, school education and out-of-school education.

The text gives valuable information about the list of the main electronic resources of the "Klasna Ocinka" portal.

The article gives a detailed analysis of the main advantages, opportunities, key aspects of its use.

There is a possibility to create informational support of the educational process and to use distance education.

It draws our attention to the possibility of organizing electronic registration of children in kindergartens and equal access to services through a single registration system.

The "Klasna Ocinka" allows the institution to deploy a complete system of informatization of the educational process on the basis of its own web-portal.

It is stressed that in order to improve the learning efficiency of learning material, the student must have access not only to the textbooks which recommended for the standard program, but also to additional educational content, author's development of teachers.

According to the article an introduction of computer technologies allows to realize new ways of development of the education system.

Key words: *educational e-platform, information and communication technologies, Web 2.0 platform, informatization, computerization, web-site, distance education, educational content, portal "Klasna Ocinka", computer-orientation environment, electronic services, electronic document flow, site designer, "Virtual class", continuous training, electronic registration.*

Подано до редакції 13.11.2018.

УДК 378.147.091.33:781.42

© 2018

Іліницька Н.С.

**ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ПОЛІФОНІЄЮ ЗІ СТУДЕНТАМИ ФАКУЛЬТЕТУ МИСТЕЦТВ
(ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ)**

У статті розкрито значення поліфонії як професійної складової у навчальній діяльності студентів-піаністів вищих навчальних закладів. Виділено традиційні та інноваційні методи роботи викладачів-музикантів зі студентами-піаністами над поліфонічними творами. Розглянуто традиційні види поліфонії (підголоскова, контрастна, імітаційна) і прийоми роботи з ними. Окремим блоком висвітлено інноваційні методи роботи над поліфонією. До них відносяться: метод «вчення через навчання», і два варіанти роботи в трійках.

Ключові слова: *традиційні та інноваційні методи, види поліфонії, студенти-піаністи.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... В наш час успішність особистості в професійній сфері визначається її творчим потенціалом. Тому на зміну освіти, яка давала високий рівень загальних знань, має прийти освіта, орієнтована на творчий розвиток особистості кожного студента. Для музичної педагогіки творчий потенціал студента особливо важливий. Він спонукає студента розвиватись не лише як майбутній педагог, але і як музикант.

Для студентів вищих педагогічних навчальних закладів спеціальності «Музичне мистецтво» предмети фортепіанного циклу є обов'язковим компонентом навчання. У програму піаністів входять різноманітні музичні жанри: поліфонія, велика форма, п'єси. Поліфонічні твори є найбільш складними для навчання і виховання піаніста. Робота над поліфонією починається з самого дитинства. Вивчення поліфонічної музики розвиває музичне мислення, слух, образне сприйняття виконавця. Відзначимо, що робота над поліфонічними п'єсами стимулює напрацювання вміння мислити великими частинами, будувати фрагменти твору як ланки одного логічного ланцюга, що приводить їх до кульмінації.

На жаль, на сьогоднішній день ми стикаємося з проблемою часткової або повної відсутності початкової музичної підготовки у студентів. Шкільна програма не передбачає необхідних знань, тому одним із головних завдань викладачів-піаністів факультетів мистецтв стає заповнення цих прогалів. У своїй роботі викладачі розширюють методи навчання. На рубежі ХХ-XXI ст. важливе практичне значення набуває використання, поряд з традиційними методами навчання, інноваційних методів. Вони створюють умови, як для формування, так і закріплення знань, умінь і навичок у студентів, сприяють розвитку творчих здібностей, підвищують мотивацію до навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Фортепіанна література насичена поліфонією та поліфонічними елементами. Тому перед студентом-піаністом виникає важке завдання: оволодіти вмінням одночасного проведення кількох голосів і об'єднання їх в одне ціле. Одним з важливих і складних розділів музичного навчання є: розвиток поліфонічних навичок, поліфонічного мислення і поліфонічного слуху.

В музикознавстві до проблем поліфонічного мислення зверталися дослідники М. Друскін і Я. Друскін, В. Задерацький, С. Танєєв, Ю. Тюлин, І. Хусаїнов, Б. Яворський. Виконавське прочитання поліфонічних творів і методика роботи над ними висвітлені в роботах А. Алексєєва, Т. Воробкевича, В. Кузенкової, Н. Любомудрова, Я. Мільштейна, Б. Міліча, К. Хамуєвої, Г. Ципіна. [3].

Формулювання цілей статті... Метою статті є розкрити особливості роботи викладачів над поліфонічними творами зі студентами факультетів мистецтв, використовуючи традиційні та інноваційні методи навчання у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу дослідження... Найважливіша характерна риса поліфонії – наявність декількох мелодійних ліній, що одночасно звучать і розвиваються. Це визначає головне завдання студента: необхідність чути і вести кожен голос поліфонічного твору окремо і всю сукупність голосів у їх взаємозв'язку. Внаслідок цього все, що пов'язано з веденням мелодійної лінії, набуває ще більшого значення і вимагає особливої уваги педагога і студента [12].

Г. Нейгауз вважав, що «ніщо так не виховує слух, звукову різноманітність, легато, пластичність, як поліфонія, яка потребує ідеального прослуховування різноманітності голосів в одночасному їх звучанні, яка пред'являє до слуху виконавця найвищі художні вимоги» [7].

Недоліки у виконанні поліфонічної музики, на жаль, властиві іноді й учням, що грали чимало творів такого складу. Причина таких прогалин криється здебільшого в тому, що викладач, можливо, не завжди достатньо звертав увагу свого вихованця на змістовність і виразність поліфонічних п'єс, над якими вони працювали раніше, не звертав увагу на авторський задум, на розуміння та значення кожної мелодійної лінії, а займався з ним в основному питаннями технології їх виконання [12].

За традицією, що склалася робота над поліфонією здійснюється на основі вивчення творів композиторів XVIII століття: Й.С. Баха, Г. Генделя і їхніх сучасників або на матеріалі поліфонії XIX – XX століть: творах М. Глінки, С. Танєєва, О. Глазунова, Н. Мясковського, М. Скорика, П. Хіндеміта, Д. Шостаковича, Р. Щедрина та ін. В останні десятиліття XX століття до проблематики розвитку поліфонічного мислення учнів зверталися педагогі-піаністи А. Алексєєв, Е. Гнесіна, Н. Любомудрова, Н. Калініної, Л. Ройзман, М. Фейгін. Автори методичних праць розглядали найбільш загальні принципи роботи над поліфонічними творами і різні аспекти розвитку поліфонічного мислення у студентів в основному на матеріалі фортепіанної музики Й.-С.Баха, Г. Генделя і їхніх сучасників. Стильові межі розширив А. Алексєєвим. Він поряд з класичною поліфонією XVIII століття звертається до прикладів з творів композиторів кінця XIX-початку XX століття і розкриває методи роботи над поліфонією в творах П. Чайковського та Р. Глієра [8].

Виконання поліфонічних творів вимагає різнобічних слухових і психологічних навичок. До них належать: багатоплановість мислення, великий обсяг уваги, гнучкість сприйняття індивідуальності кожного голосу, з'єднання відчуттів горизонталі і вертикалі фактури, сприйняття «звуковий перспективи» всього музичного матеріалу [2, с. 174].

Для того щоб оволодіти поліфонічними навичками студенту необхідно освоїти основні види поліфонії:

- підголоскова поліфонія (обробки народних пісень);
- контрастна поліфонія (двоголосся танцювальні п'єси старовинних композиторів);
- імітаційна поліфонія (канони, інвенції, фуги).

Розглянемо кожен вид поліфонії більш детально. *Підголоскова поліфонія* - це найбільш простий вид поліфонії. Вона включає в себе основний голос-мелодію, а підголоски завжди набагато менше самостійні. Підголоскова поліфонія поєднує нерівноправні голоси. Головний, ведучий голос підпорядковує собі інші голоси, які називаються підголосками. Самостійність підголосків може бути досить значною, але всі вони збігаються за формою з головною мелодією, уступаючи їй у виразності мелодичної лінії: Як правило, до цього виду поліфонії відносяться обробки народних пісень. Вони мають куплетно-варіаційну форму, що сприяє збагаченню мелодії різноманітними підголосками. Викладач повинен провести аналогію з хоровим співом, де основна мелодія починається у соліста, а потім до нього приєднуються інші вокалісти (підголоски, часто імітаційні), підхоплює хор (фактура стає акордовою). Мелодія може передаватися в кожному новому куплеті іншим голосам, які звучать в різних регістрах і варіюються [6, с. 144].

Для того, щоб студент засвоїв провідну роль основної мелодії і відносну самостійність підголосків, необхідно спочатку вчити окремо по нотах мелодію і підголоски, потім грати в ансамблі з викладачем, змінюючись ролями (один - соліст, другий - виконавець підголосків, вслухаючись у всю фактуру цілком) , вивчити напам'ять основну мелодію і підголоски окремо, і тільки після цього з'єднувати голосу [6, с. 145].

Контрастна поліфонія. До цього виду поліфонії відносяться переважно танцювальні п'єси композиторів XVII-XVIII ст.: Л. Моцарта, В. Моцарта, Г. Перселла, А. Кореллі, Г. Телемана, Г. Генделя, синів Баха і, звичайно ж, самого І.С. Баха. Як правило, танцювальні мініатюри того часу написані двоголосно у двохчастинній формі. Контрастна поліфонія поєднує голоси, які мають самостійні та рівноправні за значенням мелодичні лінії. Безперечно, при всій самостійності голоси контрастної поліфонії підпорядковуються законам внутрішньої музичної логіки при домінуючому верхньому голосі. Вони можуть утворювати злагоджений гармонійний ансамбль, а можуть протиставлятися один одному. Найчастіше зразки контрастної поліфонії зустрічаються у творах для камерних ансамблів – у дуетах, тріо, квартетах, тощо.

Для освоєння цього виду поліфонії зі студентом потрібно працювати наступним чином: вивчити аплікатуру; працювати над кожним голосом окремо (інтонувати, проспівувати, плескати); особливу увагу приділити прикрасам (мелізмами, групетто); програвати в ансамблі з викладачем; по черзі співати один, грати другий голос і навпаки; верхній голос грати на октаву вище (або нижній на октаву нижче); грати з перебільшенням динамічної контрастності голосів [6, с. 147].

Імітаційна поліфонія. В імітаційній поліфонії мелодія-тема або її фрагмент проводиться по черзі в різних, але рівноправних голосах. До імітаційних форм належать канон, інвенція і fuga. Найбільш послідовно імітація витримується в каноні. Це музична форма, де одна і та ж мелодія до її закінчення у попередньому голосі проходить в усіх голосах поліфонічного твору з послідовним вступом через однаковий проміжок часу. Канони бувають двоголосними і багатоголосними. Якщо мелодія канону у різних голосах проводиться без змін, він називається точним, а якщо зі змінами, то неточним.

Після того як студент освоїть просту імітацію (вона зустрічалася в підголосковій і контрастній поліфонії), переходимо до музичних творів канонічного складу. Імітаційна поліфонія безсумнівно складніше, ніж контрастна, у неї більш самостійні голоси і безперервний рух. Робота над такою поліфонією відбувається по голосам. Спочатку вивчається тема, її ритмічні, інтонаційні особливості, звуковидобування, фразоутворення, звуковедення і тільки після цього – *протиставлення*. З'єднання теми і протиставлення дозволяє опанувати розбіжностями в акцентах, кульмінаціях, артикуляції і динаміці. Вивчення двоголосся в одній руці, вимагає:

- продуманої аплікатури,
- чіткої динамічної диференціації,
- попереднього відпрацювання двома руками.

Далі робота над поліфонією відбувається, коли педагог зі студентом грають в ансамблі у всіх можливих варіантах сполуки голосів (гра одного голосу і спів іншого; гра обох голосів і підспівування одного з них по черзі) [6, с. 149-150].

На нашу думку, традиція і новація виступають як взаємодоповнюючі і взаємодіючі явища.

Підготовці музикантів фахівців передують зміни в змісті, методах і формах викладання в професійних закладах. Одним із напрямів удосконалення освітнього процесу є використання інноваційних методів навчання в професійній підготовці. Поняття «інновація» в перекладі з латинської мови означає «оновлення, нововведення або зміна». Інновації в освітній діяльності – це використання нових знань, прийомів, підходів, технологій для отримання результату у вигляді освітніх послуг, що відрізняються соціальної та ринкової затребуваністю [4].

Саме поняття *innovation* вперше з'явилося в наукових працях мислителів XIX століття. Нове життя поняття «інновація» отримало на початку XX століття в наукових роботах австрійського економіста Й. Шумпетера. Педагогічні інноваційні процеси стали предметом спеціального вивчення на Заході приблизно з 50-х рр. XX ст. і в останнє двадцятиріччя в нашій країні [9, с. 129].

У сучасній науковій літературі особлива увага зосереджена на тому, що інноваційні підходи до навчання студент повинен бути системними і охоплювати всі аспекти навчально-виховної роботи при підготовці майбутніх фахівців. Також необхідно переглянути теоретичні та практичні підходи до змісту освіти, професійно-педагогічної підготовки викладачів, розробці нових технологій і методів навчання. Дані питання активно вивчають як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники, такі як Дж. Мартін, Л. Свенсон, І. Лернер, М. Скаткін, В. Беспалько, В. Сластьонін, О. Пехота, С. Сисоєва та ін. Але все ж, доцільним є розгляд особливостей і відмінностей інноваційних методів навчання студентів, а також виявлення переваг і перспектив використання різних інноваційних форм навчання [10].

В наш час зросла необхідність використання інноваційних методів в музичній освіті. Нажаль, частіше ми спостерігаємо за тим, що ці методи впроваджуються в загальноосвітніх та музичних школах. Введення їх в професійну музичну освіту відбувається досить складно. Це пов'язано з тим, що педагогіка мистецтва відрізняється яскраво вираженою специфікою, зумовленою індивідуальним характером навчання, зверненням до емоцій і духовного світу людини, розвиток якого унікальний та неповторний [5].

Реалії нашого часу впливають на всю систему освіти, тому і система музичної освіти вимагає модернізації і диктує пошуки нових форм і методів викладання. У багатьох технологіях навчання знаходять відбиток інноваційні методи, спрямовані на розвиток і вдосконалення навчального процесу, на підготовку студентів до професійної

діяльності. Вони створюють умови, як для формування, так і для закріплення знань, умінь і навичок в учнів, впливають на розвиток їх творчих здібностей, мотивують студентів до навчання [11, с. 555].

У музичній освіті спостерігається тенденція до інтеграції традицій та інновацій. Ми поділяємо точку зору В. Сластьоніна, який розуміє під інтеграцією перехід кількості в якість. Нові варіанти вирішення проблем музичної освіти, пов'язані, перш за все, з переосмисленням цілей, змісту і методів навчання музиці. Методи музичної освіти, пропоровані в творчій спадщині прогресивних педагогів-музикантів, націлені на осмислення музики як виду мистецтва – з одного боку, а з іншого – орієнтувалися на облік природи людини, розвиток його музичних здібностей [1].

Використання інноваційних методів в музичній педагогіці та методиці сприяє саморозвитку викладача, розширює його професійні якості.

Для вдосконалення поліфонічних навичок у студентів ми пропонуємо використовувати метод «вчення через навчання» – вміння слухачів магістратури під час асистентської практики передавати свої знання студентам молодших курсів. Цей метод проводиться як *робота в двійках*: магістр грає два крайніх голосу (без середнього) у триголосній поліфонії, а студент грає середній голос на октаву вище (або нижче); другий варіант – гра нижнього голосу двома руками в октаву (в ансамблі зі слухачем магістратури, який грає верхній голос).

Наступний метод це *робота в трійках*. Особливість цього методу в тому, що робота відбувається без інструменту (викладач може брати участь разом зі своїми студентами). Спочатку троє учасників сідають в один ряд. Той, хто по центру – повинен мовчати, крайні учасники розповідають одночасно різне (вірші, казку, прозу і т.п.). Завдання полягає в тому, що центральний студент повинен намагатися почути те, про що говорили його сусіди.

Другий варіант *роботи в трійках*. Учасники сідають трикутником і тепер розмовляють всі одночасно. Завдання для всіх одне - почути кожного. Результати роботи в двійках і в трійках з'являються не відразу, цей навик необхідно напрацьовувати. Така робота поступово навчає студентів чути кілька голосів одночасно, що є однією з основних завдань поліфонії.

Висновки... Таким чином, досягнення професійного рівня у поліфонічній музиці можливо завдяки поступового, плавного і безперервного нарощування знань і поліфонічних навичок. Впровадження в практику викладання фортепіанних дисциплін інноваційних методів, які доповнюють традиційні, дозволить розширити можливості сучасного музично-освітнього процесу і поліпшити навички гри поліфонічних творів у студентів-піаністів факультетів мистецтв.

Використана література:

1. Балужева З.В. Инновационные методы обучения музыке в учреждении дополнительного образования (на примере детской музыкальной школы): <https://scienceforum.ru/2013/article/2013006926> (дата звернення: 1.12.2018).
2. Воробкевич Т.П. Методика викладання гри на фортепіано /Т.П. Воробкевич. – Львів : ЛДМА, 2001. – 244 с.
3. Давидчик, Анна Борисовна Формирование полифонического мышления начинающего пианиста: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Санкт-Петербург, 2008. 20 с.
4. Колесникова Н.Н. До питання про інноваційні методи навчання у професійній підготовці студентів коледжу /Н.Н. Колесникова // Молодий вчений. – 2013. – №10. – С. 510-511. – URL <https://moluch.ru/archive/57/7928/> (дата звернення: 15.12.2018).
5. Крылова Т.М. Современные педагогические технологии в музыкальной школе: между традицией и инновацией: <http://www.pavlikovskaya.ru/mttod/konh/konf02.html> (дата звернення 24.11.2018)
6. Методика навчання гри на інструменті (фортепіано) програма-конспект для вищих навчальних закладів культури і мистецтв І-ІІ рівнів акредитації. / укладач В.П. Кузенкова. – Вінниця : Нова книга, 2008. – 180 с.
7. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога /Г.Г. Нейгауз. – 5-е изд. – М. : Музыка, 1987. – 238 с.
8. Рожко Е.П. Формирование полифонического мышления студентов вузов культуры и искусств в классе фортепиано: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Москва, 2002. 20 с.
9. Санто Б. Инновация как средство экономического развития: пер. с венг. / общ. ред. Б.В. Сазонова. – М. : Прогресс, 1990. – 296 с.
10. Трофименко А.С. Инновационные методы обучения в высшем образовании в №13 (сентябрь) 2014, раздел Социология, электронный периодический журнал «SCI-ARTICLE.RU»
11. Филиппова Г.Г. Использование инновационных методов и методик в работе с учащимися в классе фортепиано /Г.Г. Филиппова // Современное музыкальное образование – 2014: Материалы XIII Международной научно-практической конференции / Под общ. ред. И. Б. Горбуновой. – СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2014. – 572 с.
12. Хамуева Е. *Робота над поліфонією в класі баяна*: https://znanio.ru/media/statya_rabota_nad_polifoniej_v_klasse_bayana-247745/275750 (дата звернення: 1.12.2018).

Илиницкая Н.С.

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ НАД ПОЛИФОНИЕЙ СО СТУДЕНТАМИ ФАКУЛЬТЕТОВ ИСКУССТВ (традиционные и инновационные методы)

В статье раскрыто значение полифонии как профессиональной составляющей в обучении студентов-пианистов высших учебных заведений. Выделено традиционные и инновационные методы работы преподавателей-музыкантов со студентами-пианистами над полифоническими произведениями. Рассмотрены традиционные виды полифонии

(подголосочная, контрастная, имитационная) и приемы работы с ними. Отдельным блоком освещены инновационные методы работы над полифонией. К ним относятся: метод «учение через обучение», и два варианта работы в тройках.

Ключевые слова: традиционные и инновационные методы, виды полифонии, студенты-пианисты.

Ilinitska N.S.

FEATURES OF WORK UPON POLYPHONY WITH THE STUDENTS OF FACULTY OF ARTS (traditional and innovative methods)

The article reveals the importance of polyphony as a professional component in the learning activity of the students-pianists in higher education institutions. It is emphasized that the study of polyphonic music develops musical thinking, hearing, figurative perception of the pianist. Polyphonic music raises a number of particularly difficult tasks for the pianist. He or she must simultaneously conduct several melodic lines, several voices, informing each of them the characteristic key touch, the dynamic plan, phrasing and combining together these voices into a single whole. It is noted that the work on polyphonic plays activates the ability to think in large phrases, logically build fragments of work and bring them to the culmination.

Traditional and innovative methods of work of teachers with pianists on polyphonic works have been highlighted. The traditional types of polyphony have been considered: supporting voice, contrast, imitation. Detailed methods of work with them have been described. Supporting voice polyphony is a simple polyphony that includes melody and less distinctive supporting voice. Contrast polyphony is a two-voice dance plays written by the composers of the XVII-XVIII centuries. This polyphony is more complicated than supporting voice polyphony. The main melody sounds in the upper voice, and the lower voice has its own independent music line, although not very expressive. Imitation polyphony is more complicated, because in this polyphony, each voice has greater autonomy and equality. Study two-voice texture in one hand, requires: well-thought-out touch notation; clear dynamic differentiation; preliminary workout with two hands.

It is noted that traditional and innovative methods used in training are complementary and interacting phenomena.

A separate block highlights innovative methods of work on polyphony. These include: method of "studying through teaching", and two variants of work in triplets. The method of "studying through teaching" is conducted by students of the magistracy course during their assistant practice when they transfer their knowledge to junior students. The peculiarity of the method of work in triplets is that the work takes place without a musical instrument (the teacher can participate together with the students).

Key words: traditional and innovative methods, types of polyphony, students-pianists.

Подано до редакції 15.12.2018.

УДК 37.013.43:81'221:808.5

© 2018

Климова К. Я.

КУЛЬТУРА СПІЛКУВАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВИКЛАДАЧА ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті визначено місце культури спілкування у структурі педагогічної майстерності викладача університету. Автор з'ясує: високий рівень мовленнєвої культури, уявлення вербального педагогічного спілкування належною технікою мовлення, невербальними та паравербальними засобами у поєднанні з володінням педагогічними технологіями є тими чинниками, які визначають викладача вищої школи як мовленнєвий та особистісний авторитет для студентів. Наведено фрагменти занять з української мови за професійним спрямуванням, які засвідчують ефективність завдань з культури фахового спілкування.

Ключові слова: спілкування, культура спілкування, педагогічна майстерність, культура мовлення, техніка мовлення, невербальні засоби спілкування.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Педагогічна майстерність як наукова проблема, беручи початок від XIX століття, ніколи не втрачала своєї актуальності. Високий рівень самоорганізації у будь-якій професійній діяльності засвідчував майстерність, а вміння досягти оптимальних результатів роботи завжди відрізняло справжніх майстрів та схвалювалося суспільством. Педагогічну майстерність на сьогодні вважають еталоном, якого прагнуть досягти освітяни [5]. Про необхідність підвищення педагогічної майстерності науково-педагогічних працівників йдеться в Законі України "Про вищу освіту". Увага до культури спілкування викладача закладу вищої освіти відповідає вимогам до мовнокомунікативної підготовки фахівців в умовах реформування українського суспільства. Отже, дослідження культури спілкування викладача як елементу його педагогічної майстерності є своєчасним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Різним аспектам проблеми педагогічної майстерності та її складників присвячено праці багатьох учених (Ю. Васильєв, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, Г. Єльнікова, М. Захаров, І. Зимня, І. Зязюн, І. Ісаєв, О. Калінська, В. Кан-Калик, Б. Кобзар, Ю. Конаржевський, М. Кондаков, В. Кремень, Н. Кузьміна, О. Кутова, А. Макаренко, Н. Мирончук, Т. Молнар, Н. Ничкало, І. Олійник, О. Савченко, В. Сухомлинський, Ю. Табаков, М. Фіцула та ін.). Культура педагогічного спілкування (педагогічна техніка) є предметом окремих досліджень (І. Зязюн, В. Кан-Калик, А. Кузьмінський, Ю. Кудінов, Г. Мешко, Т. Слюсар та ін.). Культуромовним питанням професійного педагогічного спілкування приділили увагу М. Вашуленко, Н. Голуб, І. Голубовська, Л. Мацько, В. Підгурська, Т. Симоненко, Л. Струганець та інші науковці.